

Nr 278.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående avlöning åt lärare vid folkskolor och vissa andra skolor under tjänstgöring till rikets försvar m. m.; given Stockholms slott den 2 september 1914.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att *dels* medgiva, att, i fråga om rätt till ålderstillägg för lärare vid folk- eller småskola, högre folkskola eller kommunal mellanskola, honom icke må föras till last tid, varunder han åtnjutit ledighet för fullgörande av värnplikt,

dels godkänna de av föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunderna för avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor under tjänstgöring till rikets försvar, att gälla från och med den 1 augusti 1914, in- till dess annorlunda varder av Kungl. Maj:t bestämt,

dels ock medgiva, att de i nämnda grunder omförmälda statsbidrag till avlöande av vikarie för lärare vid folk- och småskolor må utgå av förslagsanslagen: »bidrag till avlöande i vissa fall av vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola» och »avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor», att enahanda bidrag till ersättning åt vikarie för lärare vid högre folkskola må utgå av förslagsanslaget: »bidrag till avlöande av vikarie för lärare vid högre folkskola» samt att motsvarande bidrag till avlöning åt vikarie för lärare vid kommunal mellanskola må utgå av förslagsanslaget: »kommunala mellanskolor», med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 1 saml. 198 häft. (Nr 278.) 1

föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från ovanberörda grunder ägt rum.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2
september 1914.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman yttrade härefter:

Bland de värnpliktige, som under den senast gångna tiden inkallats för tjänstgöring till rikets försvar, förekommer ett ej ringa antal innehavare av civil befattning i statens tjänst. Rörande dylik befattningshavares rätt att under ledighet, varom nu är fråga, uppbära någon del av avlöningen å den civila befattningen innehålla de för vederbörande tjänstemannakårer givna avlöningsbestämmelserna icke några särskilda föreskrifter. För flertalet ämbetsverk gäller det allmänna stadgandet, att den, som av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen, men att vid ledighet av annan anledning — för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter eller då vederbörande »är lagligen förhindrad att sköta befattningen» med flera fall — den tjänstledige kan förpliktas att utöver tjänstgöringspenningarna avstå så mycket av lönen, som för befattningens

*Avlöning åt
vissa lärare
under tjänst-
göring till
rikets försvar
m. m.*

uppehållande erfordras eller eljest prövas skäligt. Det senare alternativet, vilket inrymmer en tämligen vidsträckt prövningsrätt, äger givetvis tillämpning på sådan ledighet, som påkallas för tjänstgöring till rikets försvar (krigstjänstgöring).

Närmare bestämmelser i sistberörda avseende hava meddelats genom nådiga kungörelsen den 28 augusti 1914 angående avlöning åt civil befattningshavare, som av tjänstgöring till rikets försvar är hindrad att sköta sin befattning, och åt sådan befattningshavares vikarie. Denna kungörelse är byggd i huvudsak därpå, att ordinarie befattningshavare skall vid ledighet, som föranledes av tjänstgöring till rikets försvar, avstå allenast så stor del av sin avlöning, som skolat frångå honom, därest han av sjukdom varit hindrad att tjänstgöra, samt att extra befattningshavare under dylik ledighet skall äga uppbära två tredjedelar av arvodet. Genom nämnda kungörelse och vissa andra i samband därmed meddelade bestämmelser torde förevarande spörsmål, i vad det avser civila befattningshavare i statens tjänst, få anses vara tills vidare ordnat.

Förutom dessa i statens tjänst anställda personer finnas emellertid vissa kommunala befattningshavare, som böra i förevarande sammanhang komma i betraktande. Jag syftar härvid på lärare vid folk- och småskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Då de bestämmelser, som ordna dessa lärares avlöningsförhållanden, i likhet med de grundläggande stadgandena för statstjänarnas avlöning tillkommit genom samverkan med riksdagen, torde framställning böra avlåtas till riksdagen rörande de särskilda föreskrifter, som under nu föreliggande förhållanden kunna i förevarande avseende befinnas erforderliga.

Folk- och
småskolor.

Till en början torde jag få yttra mig rörande lärare vid *folk- och småskolor*.

Jämlikt kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 angående avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor, med däri sedermera vidtagna ändringar, skall avlöningen för i regel åtta månaders undervisning utgöra för manlig ordinarie lärare vid folkskola minst 900 kronor med tre ålderstillägg, vart och ett å 150 kronor, vartill kommer bostad och bränsle eller ersättning därför ävensom nyttjanderätt till lämpligt jordland, samt för biträdande lärare vid folkskola och för lärare vid mindre folkskola eller småskola 500 kronor med tre ålderstillägg, vart och ett å 60 kronor, jämte bostad och vedbrand eller ersättning för dessa naturaförmåner, vilken ersättning skall utgå med minst 100 kronor för år.

Jag torde, innan jag går vidare, även få erinra därom, att Kungl. Maj:t, på grund av nu rådande särskilda förhållanden, genom nådigt

circulär den 7 augusti 1914 förordnat, att statsbidrag till småskola, folkskola eller fortsättningsskola må kunna, under vissa förutsättningar, enligt i övrigt stadgade villkor och fastställda grunder oförminskat utgå för år 1914 även i sådana fall, då undervisningen vid nämnda läroanstalter icke kunnat under året fortgå hela den i gällande författningar bestämda tiden. Beträffande lärare, vilken toges i anspråk för krigstjänstgöring, ställdes i cirkuläret särskilda bestämmelser i utsikt. Det syntes nämligen nödvändigt att, innan föreskrifter i sistberörda hänseende meddelades, låta närmare utreda denna fråga, och anmodade jag fördenskull folkskolöverstyrelsen att skyndsamt inkomma med utredning och förslag i ämnet.

Beträffande högre folkskolor erhöll genom nyssberörda cirkulär folkskolöverstyrelsen bemyndigande att, därest inskränkning syntes önskvärd i den genom vederbörande reglemente fastställda undervisningstiden eller i annat hänseende avvikelse från reglementets föreskrifter ansåges påkallad, efter framställning av skolans styrelse därom fatta beslut.

Med anledning av det folkskolöverstyrelsen lämnade uppdraget har överstyrelsen i ärendet avgivit ett den 22 augusti 1914 dagtecknat underdånigt utlåtande, däri överstyrelsen anfört följande.

I löneförfattningarna för de vid den allmänna folkundervisningen kommunalt anställda folkskollärarna och småskollärarna saknades helt och hållet föreskrifter om avlöning och om vikarie under tjänstgöring som värnpliktig, och till följd därav måste den anslagna lönen i första rummet användas till avlöning av vikarie. I lägsta lönegraden, där de flesta av de värnpliktige befunno sig, åtginge i allmänhet hela minimilönen härför, och även för de övriga stode föga åter, enär ålderstilläggen endast utginge med 150, respektive 60 kronor vartdera. De dessa tjänstinnehavare tillkommande låga lönerna, vilka länge erkänts kräva en väsentlig förhöjning, hade varit otillräckliga för en nödortftig bärgning och i stor utsträckning tvingat till anskaffande av biförtjänster. Vid inkallande till tjänstgöring som värnpliktig bortföle givetvis sådana inkomster så gott som undantagslöst. Det syntes under dessa förhållanden bliva för de värnpliktiga lärarna omöjligt att ekonomiskt sörja för sina familjer och andra av dem i detta hänseende beroende anhöriga. Visserligen kunde det tänkas, att skoldistriktet trädde emellan och påtog sig en del av kostnaden för vikarien, men då kommunerna under nu rådande förhållanden finge ökade utgifter för många andra ändamål, på samma gång som deras inkomster minskades, torde det icke kunna i fråga om folkskolans lärarpersonal, vars villkor reglerades av statsmakterna och som till stor del avlönedes med statsmedel, förväntas och än mindre krävas några avsevärda uppoffringar utöver vad som oundgängligen erfordrades för skolverksamhetens uppehållande. Och under alla omständigheter måste åtgärder, vidtagna utan statsmakternas reglerande och stödjande verksamhet, leda till betänkliga oregelbundenheter, så att av lärare, som arbetade under samma förhållanden, den ene kunde komma att behålla en avsevärd del av sin lön, under det en annan nödgades avstå hela eller det mesta av densamma.

Den här berörda bristen på bestämmelser gällde icke blott, att föreskrifter saknades om vad den tjänstledige läraren ägde behålla av sin lön, utan även att be-

stämmelser saknades om huru statsbidrag till hans avlöning rätteligen skulle beräknas, ävensom om vikariens arvode och grunderna för dess utgörande. Till följd därav, att för närvarande ett stort antal lärare av skilda åldersklasser inkallats till krigstjänstgöring, bleve skolråd och skolstyrelser, folkskolinspektörer samt länsstyrelser nödsakade att under de närmaste månaderna taga ställning till och avgöra en mängd ärenden, som av inkallelserna föranletts. Visserligen hade liknande frågor hittills måst avgöras utan stöd av normerande bestämmelser, men den omständigheten, att de endast undantagsvis förekommit inom ett skoldistrikt, hade gjort det jämförelsevis lätt att under hand träffa nödiga överenskommelser, och dessutom hade det i övervägande antalet fall varit fråga om nyantagna unga lärare, medan däremot den nu inträffade inkallelsen berörde ett stort antal fast anställda lärare med familj.

Av vad nu anförts ansåge överstyrelsen framgå, att särskilda bestämmelser om lärares avlöning under tjänstledighet för tjänstgöring såsom värnpliktig och om vikarie under sådan tjänstledighet oundgängligen krävdes av nu rådande förhållanden.

Nuvarande brist på bestämmelser sammanhängde därmed, att bestämmelser överhuvud saknades om avlöning av tjänstledig lärare och av för honom förordnad vikarie, utom i det fall att lärare vore av sjukdom urståndsatt att uppehålla sin tjänst. Erfarenheten hade redan länge visat, att normerande bestämmelser vore behövliga även för annan i föreskriven ordning beviljad tjänstledighet, särskilt för sådan, som beviljades för utförande av offentligt uppdrag. Den föreliggande frågan vore sålunda endast ett särskilt fall av ett vidsträcktare spörsmål, som för sin definitiva lösning torde böra ses i sitt sammanhang med andra frågor om avlöningsförhållandena för befattningshavare vid den allmänna folkundervisningen. Hithörande frågor vore emellertid föremål för särskild utredning inom en för detta ändamål av Kungl. Maj:t förordnad nämnd. De på grund av nu inträdda förhållanden oundgängliga bestämmelserna syntes därför böra erhålla en mera provisorisk karaktär.

Då överstyrelsen i nu gällande bestämmelser sökt en anknypningspunkt för de nya bestämmelser, som borde givas, hade överstyrelsen trots sig finna en sådan i kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 om avlöande av vikarie för lärare vid folkskola eller småskola under tjänstledighet på grund av sjukdom, med i densamma senare vidtagna ändringar. Nämnda förordning bestämde för vikarie å folkskollärartjänst en lön efter 800 kronor för läsår eller 100 kronor för läsmånad och för vikarie å småskolläraryrbesättning, eller därmed i lönehänseende likställd befattning i folkskola, 450 kronor för läsår eller 56 kronor 25 öre för läsmånad, varje månad beräknad till trettio dagar, vartill i båda fallen komme bostad, bestående av ett rum med vedbrand eller ersättning därför efter 50 kronor för år, ävensom reseersättning med belopp, som bestämdes av skoldistriktet. Lönen utgjordes så, att den tjänstledige läraren avstode av sin lön ett belopp, motsvarande en fjärdedel av vikariens kontanta minimiavlöning, under det att två tredjedelar av samma minimiavlöning utginge av statsmedel och återstoden erlades av skoldistriktet, vilket även hade att gälda kostnaden för bostad och resa till och ifrån tjänstgöringsorten.

Bestämmelserna hade gjorts beroende av att villkoren för åtnjutande av statsbidrag till den tjänstledige läraren vore uppfyllda och avsåge rörande lärare vid folkskola ordinarie och extra ordinarie folkskollärare samt lärare, som uppehölle tillfälligtvis ledig folkskolläraryrbesättning, och rörande småskollärare ej blott de vid småskola anställda utan även dem, som vore anställda såsom lärare vid mindre folkskola och såsom biträdande lärare vid egentlig folkskola.

Vikarie å folkskollärartjänst skulle vara examinerad vid folkskoleseminarium

och vikarie å småskollärartjänst examinerad vid småskollärarseminarium eller ock av folkskolinspektör i föreskriven ordning prövad; dock kunde statsbidrag till vikarie utgå, även om kompetensfordringarna icke vore uppfyllda, så vitt vederbörande folkskolinspektör vitsordade, att vikarien befunnits duglig och att, i fråga om tjänst vid folkskola, examinerad vikarie icke kunnat erhållas. Antoges oexaminerad vikarie för befattning vid småskola eller med denna i löneavseende likställd befattning, utginge vikariens lön med endast 400 kronor.

I nu berörda författning angående vikarie för lärare, som vore tjänstledig på grund av sjukdom, hade man av lätt insedda skäl kunnat utgå ifrån att vikarie för den tjänstledige läraren i varje fall skulle anskaffas, så att den undervisning, som skolat åligga honom, alltid uppehöles. På grund därav hade bestämmelser om statsbidraget till den tjänstledige lärarens egen lön ej varit påkallade, utan hade sådana endast erfordrats angående arvode åt vikarien och angående dettas utgörande. I nu föreliggande fall åter måste det tagas i betraktande, att det kunde bli omöjligt att anskaffa vikarie. Därvid bortföle också den nu gällande författningsenliga grunden för statsbidraget till den tjänstlediges lön, nämligen att den skolverksamhet, som tillhörde hans tjänst, uppehöles. För att statsbidraget i nu förevarande fall skulle kunna utgå, måste sålunda en ny bestämmelse härom åstadkommas, vilken för vinnande av enhetlighet syntes böra omfatta alla fall av tjänstledighet för sådan tjänstgöring, som här vore i fråga, oavsett om vikarie kunnat anskaffas eller ej. I samband härmed stode också frågan om det avdrag, den tjänstledige läraren skulle vidkännas a sin lön. Även detta borde, för vinnande av rättvisa mot de tjänstlediga, bestämmas oberoende av om vikarie kunnat anskaffas eller ej. Liksom fallet vore vid tjänstledighet på grund av sjukdom, syntes statsbidraget till den tjänstledige läraren icke till sitt belopp böra röna inflytande därav, att han vore hindrad uppehålla sin tjänst, utan med det undantag, som längre fram komme att beröras, utgå oförändrat. Ävenså syntes beträffande det löneavdrag, som den tjänstledige läraren borde vidkännas, samma norm, som vore given i fråga om för sjukdom tjänstledig lärare, böra tillämpas i fråga om lärare, som vore tjänstledig för tjänstgöring som värnpliktig, nämligen att han avstode ett belopp, motsvarande en fjärdedel av vikariens kontanta minimilön.

För ordnandet av lärarens rättsliga ställning i förevarande fall syntes det vidare vara nödigt, att bestämmelser lämnades rörande den inverkan, tjänstledigheten kunde hava ej mindre på beräkningen av viss tids tjänstgöring såsom villkor för erhållande av ålderstillägg å lön än även på pensionsrätt i folkskollärarnas pensionsinrättning samt rätt till understöd i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Då den tjänstledighet, som här vore i fråga, icke avsåge lärarens enskilda angelägenheter och ej heller berodde på något hans eget förvållande utan närmast vore att jämföra med tjänstledighet, som åtnjotes för fullgörande av allmänt uppdrag eller offentlig befattning, syntes densamma icke böra räknas läraren till last vid lönetur för ålderstillägg. Samma synpunkter vore tillämpliga även i fråga om rätt till pension och ålderdomsunderstöd.

Angående avlöning åt vikarien syntes bestämmelserna i förutnämnda nådiga kungörelse om avlöning av vikarie vid sjukdomsfall kunna användas i allt väsentligt oförändrade. Formellt syntes dock den ändringen böra vidtagas, att lönen bestämdes icke för år utan för läsmånad, när tjänstledigheten blott i mycket sällsynta undantagsfall kunde komma att omfatta annat än delar av ett läsår. Vikariens minimiavlöning skulle sålunda bli, beräknad efter läsmånad: för folkskollärartjänst 100 kronor, varav en fjärdedel, 25 kronor, skulle täckas genom avdrag å den tjänst-

ledige lärarens lön, under det att två tredjedelar, 66 kronor 67 öre, skulle utgå av statsmedel och återstoden, 8 kronor 33 öre, skulle gäldas av skoldistriktet. Därjämte skulle skoldistriktet förse vikarien med bostad av ett rum med bränsle eller lämna ersättning därför med 6 kronor 25 öre samt, där så ifrågakomme, gottgöra honom resekostnad. För anställning vid småskola och därmed i lönehänseende likställd anställning vid folkskola skulle arvodet för läsmånad utgöra 56 kronor 25 öre, därav 14 kronor 6 öre avdrag av lärarens lön, 37 kronor 50 öre statsbidrag och 4 kronor 69 öre skoldistriktets bidrag; därtill skulle komma bostad och reseersättning såsom för folkskollärartjänst.

Att i nu förevarande fall för oexaminerad vikarie bestämma det lägre arvode, som vore fastställt för sådan vikarie för sjuk lärare, eller 400 kronor, syntes icke vara lämpligt. Redan ett arvode av 450 kronor vore så lågt, att det torde möta betydande svårigheter att för detta erhålla lämplig vikarie. Antalet småskollärare i värnpliktsåldern vore för övrigt så ringa, att arvodeshöjningen torde bliva utan nämnvärd betydelse ur kostnadssynpunkt.

Som villkor för statsbidragets utgående till vikariens avlöning borde stadgas, liksom i fråga om vikarie vid sjukdomsfall, att vikarien för lärare vid folkskola skulle hava avlagt folkskollärarexamen och att vikarien för småskollärare m. fl. avlagt examen vid småskoleseminarium eller blivit prövad av folkskolinspektör enligt § 6 i kungl. kungörelsen den 5 juni 1885 angående lönetillskott av allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor. Dock syntes även här böra göras samma medgivande, som för närvarande gällde rörande lärare vid folkskola, nämligen att hinder för statsbidragets utgående ej skulle möta därav, att vikarien ej vore examinerad eller på angivet sätt avlagt prov, så vitt vederbörande folkskolinspektör vitsordade, att vikarien vore duglig och att examinerad vikarie ej kunnat erhållas.

Under nu rådande förhållanden kunde det lätt inträffa, att det för uppehållande av skolverksamheten inom ett distrikt befunes ändamålsenligare, att den undervisning, som åläge den tjänstledige läraren, övertoges av andra lärare inom distriktet mot den ersättning, som annars skolat utgå till en ensam vikarie. Även vid en sådan anordning syntes statsbidraget för vikarie böra oförändrat utgå, under förutsättning att genom folkskolinspektörens intyg styrktes, att de lärare, som uppehölle tjänsten, vore dugliga och att undervisningen, så väl vad anginge den lediga tjänsten som i fråga om de befattningar, vilka sköttes av dem, som gemensamt åtagit sig vikariatet, fortginge i vederbörlig omfattning och vore ordnad på lämpligt sätt.

Såsom redan blivit antytt, kunde det under de förhållanden, som nu vore i fråga, inträffa, att vikarie, som kunde godkännas, ej stode att erhålla, och att undervisningen av denna anledning måste för längre eller kortare tid nedläggas. Det kunde då icke vara riktigt, att den del av statsbidraget, som motsvarade vad den tjänstledige läraren borde avstå av sin lön, tillfölle skoldistriktet, utan syntes denna böra i sådant fall avdragas eller, om den redan vore utbetald, återbäras. För år 1914 syntes ett dylikt avdrag böra beräknas efter två tredjedelar och sedermera efter nio tiondelar av det belopp, som avdragits av den tjänstledige lärarens lön, och sålunda, beräknat för läsmånad, utgöra för lärartjänst vid folkskola respektive 16 kronor 67 öre, 22 kronor 50 öre samt för befattning vid småskola respektive 9 kronor 37 öre, 12 kronor 65 öre.

Kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 om avlöande av vikarie under tjänstledighet på grund av sjukdom omfattade av lärare vid folkskola tre grupper, nämligen ordinarie lärare, extra ordinarie lärare samt lärare, som uppehölle tillfälligtvis ledig befattning, och av lärare med småskolekompetens likaledes tre grupper, nämligen biträdande lärare

vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola. Att beträffande nu ifrågavarande lärarkategorier söka genomföra en uppdelning av ordinarie och icke ordinarie lärare efter i huvudsak samma grunder, som gällde angående anställning inom statens verk och inrättningar, skulle enligt överstyrelsens mening i verkligheten möta mycket stora svårigheter och, med hänsyn till de flesta icke ordinarie befattningarnas karaktär av jämförelsevis fasta befattningar, icke vara med billighet och rättvisa överensstämmande. Det hade därför syntts riktigast, att samma grupper av lärare, som avsåges i gällande bestämmelser angående vikarie vid sjukdomsfall, även upptoges i de bestämmelser, som nu vore ifrågasatta.

Då överstyrelsen i det föregående yttrat sig om tjänstgöring för värnpliktig, hade överstyrelsen icke gjort någon åtskillnad mellan fredstjänstgöring och krigstjänstgöring. Överstyrelsen ansåge också, att i nu föreliggande fall någon sådan åtskillnad icke borde göras. I avseende härå vore nämligen först att märka att, såsom förut påvisats, ett starkt framträdande behov av bestämmelser om tjänstledighet och om vikarie även i fråga om fredstjänstgöring förefunnes. Härtill komme, att en åtskillnad mellan de båda slagen av tjänstgöring med därav följande olika ordning för vikariens anställning och avlöning skulle, om den komme att tillämpas på olika tider av en och samma lärares sammanhängande tjänstledighet, leda till mycket avsevärda olägenheter för skolarbetet.

Vad beträffade de statsutgifter, som skulle bli en följd av den här föreslagna anordningen, så vore dessa tydligen beroende såväl av inkallelsernas omfattning som ock av tiden, under vilken de inkallade kvarhölls i militärtjänst. Då ingendera av dessa faktorer nu kunde fastställas eller ens till sin sannolikhet överskådas, vore det för närvarande icke ens möjligt att framlägga en ungefärlig beräkning av det anslag, som kunde komma att för ändamålet behövas.

Till kostnadsfrågans belysning har överstyrelsen emellertid vid sitt utlåtande fogat vissa statistiska uppgifter om antalet till ifrågavarande lönegrupper hänförliga, värnpliktiga lärare inom de olika åldersklasserna. Överstyrelsen anför, att uppgifterna, vilka avsåge år 1912, icke upptoge alla tjänstinnehavare; dock ansåge överstyrelsen, att de föreliggande siffrorna kunde tjäna till god ledning för de beräkningar, som i förevarande avseende kunde ifrågakomma.

Jag torde här få lämna följande sammanfattning av de i överstyrelsens uppgifter ingående slutsiffrorna.

Manliga lärare vid den allmänna folkundervisningen, vilka voro i tjänst den 1 november 1912, fördelade i åldersklasser med hänsyn till dåvarande värnpliktsskyldighet.

Födelseår.	Ordinarie folk-skollärare.	Extra ordinarie folk-skollärare.	Småskollärare.	Lärare vid mindre folkskolor.	Biträdande lärare vid folkskolor.	Hela antalet.
1872	95	—	—	1	—	96
1873	90	1	2	1	—	94
1874	90	—	1	1	—	92
1875	89	2	1	—	1	93
1876	96	1	—	2	1	100
1877	110	2	—	1	—	113
1878	130	1	2	1	—	134
1879	112	1	1	1	—	115
1880	128	1	1	—	—	130
1881	148	2	—	—	—	150
1882	139	2	—	2	—	143
1883	134	7	—	3	—	144
1884	126	10	—	1	—	137
1885	129	9	—	1	—	139
1886	101	17	—	3	—	121
1887	99	14	—	1	—	114
1888	88	21	1	1	—	111
1889	47	8	—	1	—	56
1890	30	9	—	—	—	39
1891	7	7	—	—	—	14
Summa	1,988	115	9	21	2	2,135

Med åberopande av de framlagda siffrorna har överstyrelsen vidare anfört, att om man, för att till belysning av kostnadssumman framlägga ett exempel, utginge ifrån att en tredjedel av de värnpliktiga lärarna vore inkallade — något som överstyrelsen antog icke vara för högt tilltaget, då många av dessa vore reservbefäl eller tillhörde specialvapnen — så skulle, efter verkställd beräkning, för statsbidrag till dessas vikarier av staten krävas ett månatligt anslag av i runt tal 50,000 kronor eller för tre månader 150,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts har överstyrelsen hemställt, att proposition i nu ifrågavarande ärende måtte avlätas till riksdagen.

Beträffande lärare vid *högre folkskolor* har folkskolöverstyrelsen i en underdånig skrivelse, likaledes av den 22 augusti 1914, anført i huvudsak följande.

Högre
folkskolor.

Av väsentligen samma skäl, som överstyrelsen anført för utfärdandet av bestämmelser rörande folkskollärares och småskollärares tjänstledighet för värnpliktstjänstgöring och vikarie under sådan tjänstgöring, syntes motsvarande bestämmelser påkallas beträffande lärare vid högre folkskola. Och med motsvarighet i vad som blivit föreslaget i fråga om folkskolans lärarpersonal syntes även i detta fall gällande bestämmelser om tjänstledighet och vikarie vid sjukdomsfall, givna genom kungl. kungörelsen den 13 juni 1902 jämte däri vidtagna ändringar den 28 juni 1907, kunna tjäna till utgångspunkt.

Genom nämnda författning vore bestämt, att därest vid högre folkskola, till vilken understöd av statsmedel utginge, anställd ordinarie eller extra ordinarie lärare i läsåmnen, vilken hade en tjänstgöringsskyldighet av minst tjugufyra timmar i veckan, på grund av sjukdom hade tjänstledighet och för anställning vid högre folkskola behörig vikarie vore minst en månad av den fastställda undervisningstiden förordnad, så skulle vikarien för varje läsmånad, beräknad till 30 dagar, i fall skoldistriktet avsåge att erhålla statsbidrag till hans avlöning, åtnjuta ett arvode av 190 kronor, om manlig vikarie anställdes, och 180 kronor, om kvinnlig vikarie anställdes, samt förses med tjänlig, skolan närbelägen bostad, bestående av ett eller två rum med vedbrand, eller ock erhålla ersättning därför, beräknad efter minst 100 kronor för den för skolan årligen bestämda undervisningstiden, ävensom med belopp, som bestämdes av distriktet, undfå gottgörelse för resekostnad, där sådan ifrågakomme.

Nu ifrågavarande avlöning bekostades till en fjärdedel av den tjänstledige läraren; två tredjedelar utginge av statsmedel och återstoden av distriktet, som ock svarade för ovannämnda naturaförmåner och resekostnad.

Statsbidraget kunde utgå, även om vikarien ej vunnit behörighet för anställning vid högre folkskola, därest folkskolinspektören vitsordade, att vikarien befunnits duglig samt att behörig vikarie ej kunnat erhållas.

Liksom av överstyrelsen föreslagits i fråga om tjänstledig lärare vid folkskola eller småskola, syntes det erforderligt, att beträffande högre folkskolor bestämmelser utfärdades därom, att de skolan tillkommande statsbidragen skulle vid sådan tjänstledighet, som nu vore i fråga, oavkortade utgå, med undantag blott för det fall, då undervisningen måste inställas, därför att godkänd vikarie icke kunnat anskaffas, ävensom att läraren med visst avdrag skulle äga åtnjuta sin lön, oavsett om vikarie kunnat anskaffas eller ej.

Statsbidrag till högre folkskolor utginge dels med ett grundanslag till skolan å 1,200 kronor till varje årsklass eller parallellavdelning av sådan, dels ock med två tredjedelar av ordinarie lärares ålderstillägg. Däremot åtnjöttes ej statsbidrag till lärarens grundlön. Grundanslaget kunde användas ej blott till lärarens avlöning utan även till andra skolans utgifter, men det vore givetvis betingat därav, att skolans verksamhet påginge den tid, som i det för varje skola av Kungl. Maj:ts fastställda reglemente bestämdes. Skulle nu till följd av lärares inkallande till värnpliktstjänstgöring skolans verksamhet för längre eller kortare tid bliva inställd, så kunde icke, utan sär-

skild bestämmelse därom, vare sig grundanslaget eller bidraget till lärarens ålders-tillägg utgå.

Då lärarens årslön i första lönegraden utgjordes endast av 1,500 kronor — eller beräknad efter åtta månaders undervisningstid av 187 kronor 50 öre i månaden — utom bostad och vedbrand, och vikarie näppeligen torde kunna erhållas till lägre månadslön än vad i ovan anförda författning vore bestämt för vikarie vid sjukdomsfall, så skulle tjänst innehavaren, därest frågan om hans lön icke reglerades genom särskilda bestämmelser för nu berörda fall, nödgas avstå i det närmaste hela grundlönen åt vikarien, och detta även i det fall att kvinnlig vikarie anställdes. Understege lästiden, som i vissa skolor vore händelsen, åtta månader, bleve i detta fall lärarens behållning något större, men i andra fall åter, där lästiden överstege åtta månader, eller då manlig vikarie anställdes, kunde det till och med inträffa, att tjänst innehavarens grundlön icke försloge till vikariens avlöning.

Det belopp, som läraren skulle avstå under tjänstledighet till följd av värnplikts-tjänstgöring, syntes böra bestämmas lika med det, som han hade att avstå vid sjukdomsfall. Dock borde i detta fall — särskilt med hänsyn därtill att den tjänstledige läraren skulle vidkännas avdrag även om ingen vikarie stode att få — avdraget stadse beräknas efter det arvode, som tillkomme manlig vikarie.

Högre folkskolans organisation tillika med sättet för statsbidragets utgående till densamma hade medfört, att en del ämneslärare och övningslärare måst vid densamma anställas med ett begränsat antal timmar. Bestämmelserna om vikarie vid sjukdomsfall avsåge emellertid endast sådana lärare, som huvudsakligen undervisade i läsåmnen och hade en tjänstgöringsskyldighet av minst tjugufyra timmar i veckan. Även de bestämmelser, som nu vore i fråga, torde böra erhålla samma begränsning.

Den lärare tillkommande lönetursrätt och pensionsrätt berördes givetvis också av den tjänstledighet, som kunde påkallas för värnpliktstjänstgöring. Det syntes därför nödigt, att bestämmelser härom medtoges, och syntes i sådant avseende här kunna tillämpas vad som föreslagits rörande lärare vid folk- och småskolan.

Såsom redan vore omnämnt, syntes vikariens arvode icke kunna sättas lägre än det, som vore bestämt för lärare vid sjukdomsfall. Det skulle sålunda för läsmånad, beräknad till 30 dagar, utgå med 190 kronor till manlig och 180 kronor till kvinnlig vikarie. Om även grunderna för arvodets utgörande bleve desamma som vid sjukdomsfall, vilket syntes lämpligt, så skulle av arvodet till manlig vikarie komma att utgå 126 kronor 67 öre i statsbidrag, 47 kronor 50 öre av tjänst innehavarens lön och 15 kronor 83 öre av skoldistriktet samt till kvinnlig vikarie respektive 120 kronor, 45 kronor och 15 kronor, varjämte distriktet skulle bekosta naturaförmåner och reseersättning såsom vid sjukdomsfall.

Av samma skäl, som anförts rörande bestämmelser om tjänstledighet och vikarie för folk- och småskollärare under värnpliktstjänstgöring, syntes även för högre folkskolan böra fastställas ett avdrag av statsbidraget i det fall, att undervisningen måste inställas till följd därav, att vikarie icke kunnat erhållas. Ifrågasvarande avdrag, som borde avse såväl grundanslaget till skolan som bidraget till lärarens ålderstillägg, syntes lämpligen kunna sättas till två tredjedelar av vad läraren skulle hava att avstå av sin lön under samma förhållanden, eller 31 kronor 67 öre för läsmånad.

Villkoren för statsbidragets utgående till vikarien syntes även kunna formuleras så, som skett i fråga om folk- och småskolan.

Statens utgifter för genomförandet av här föreslagna anordning skulle enligt överstyrelsens mening ej bliva stora. Den lärarpersonal, som de avsåge, omfattade endast

ett åttiotal personer, och av dessa tillhörde endast ett mindre antal, omkring 25, de värnpliktige. Ett belopp av högst 4,000 kronor torde därför vara för ändamålet tillräckligt.

Överstyrelsen hemställde, att proposition i detta ärende måtte avlåtas till nu pågående riksdag.

Förevarande spörsmål, i vad det avser lärare vid *kommunala mellanskolor*, har av läroverksöverstyrelsen upptagits i underdånig skrivelse den 24 augusti 1914. Överstyrelsen, som i annan skrivelse av samma dag gjort en liknande framställning beträffande lärarna vid de allmänna läroverken och högre lärarinneseminariet — för vilka lärargrupper nu omhandlade avlöningsfråga ordnats dels genom förberörda kungörelse av den 28 augusti 1914, dels genom en annan samma dag utfärdad kungörelse beträffande särskilt de extra ordinarie lärarna — har i nu förevarande ärende anfört följande.

Kommunala
mellanskolor.

I nådiga kungörelsen den 8 december 1911 angående avlönings- och pensionsförhållandena för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor vore stadgat, att tjänstledig ordinarie ämneslärare vore skyldig att av sin avlöning avstå, därest tjänstledigheten förorsakades av styrkt sjukdom, 400 kronor och, då tjänstledigheten förorsakades av annan anledning, 1,600 kronor, för läsår räknat, samt att rektor, som vore tjänstledig från föreståndarskapet, vore skyldig att av sitt särskilda arvode avstå 400 kronor för kalenderår räknat. Ordinarie manlig ämneslärare åtnjote en grundlön av 2,000 kronor samt dessutom tjänlig bostad och nödigt bränsle eller motsvarande ersättning, dock ej understigande 350 kronor, vartill komme tre ålderstillägg å vardera 400 kronor. Rektor tillkomme, förutom löneförmåner som ordinarie ämneslärare, ett särskilt arvode av 800 kronor. Extra ordinarie eller vikarierande manlig ämneslärare med full tjänstgöring uppbure ett arvode av 1,800 kronor, men ägde under tjänstledighet icke rätt att åtnjuta någon del av detta arvode. Till manlig övningslärare och timlärare utginge arvode av 80 kronor för varje veckotimme, vilket arvode endast finge uppbäras för verklig tjänstgöring.

Enligt de av överstyrelsen föreslagna principerna i fråga om lärarna vid de allmänna läroverken skulle för lärare vid kommunal mellanskola, som vore inkallad till värnpliktstjänstgöring, utgå samma löneförmåner som vid tjänstledighet på grund av sjukdom. Ordinarie ämneslärare borde sålunda avstå 400 kronor för läsår räknat och rektor, som av nu ifrågakörande anledning vore tjänstledig från föreståndarskapet, borde därutöver avstå av sitt särskilda arvode 400 kronor för kalenderår räknat. Vad åter beträffade de extra ordinarie och vikarierande ämneslärarna med full tjänstgöring, så funnes för dem inga bestämmelser om ersättning under tjänstledighet för sjukdom. Överstyrelsen skulle då anse billigt, att dessa lärare icke komme i en ogynnsammare ställning än de ordinarie lärarna utan liksom dessa finge behålla sina löneförmåner med avdrag av 400 kronor. Därigenom skulle också vinnas likställighet mellan de extra ordinarie lärarna vid kommunala mellanskolor och motsvarande lärare vid de högre folkskolorna, vilka vid tjänstledighet för sjukdom vore likställda med de ordinarie lärarna.

Då övningslärarna kunde betraktas såsom timlärare och sålunda anses icke hava sin egentliga verksamhet förlagd till ifrågakörande skola, torde beträffande dessa och jämväl i fråga om timlärare icke kunna ifrågasättas, att någon del av arvodet skulle utgå under värnpliktstjänstgöring.

Dessutom borde såväl ordinarie som extra ordinarie ämneslärare under sin tjänstgöring som värnpliktige bibehållas vid den rätt till tjänstårs- och pensionsberäkning, och ordinarie lärare vid den rätt till lönetursberäkning, som för samma tid skulle tillkommit dem, om de i vederbörlig ordning fullgjort sin tjänstgöring vid skolan.

Vad slutligen beträffade de till kommunal mellanskola utgående statsbidragen skulle enligt nådiga kungörelsen den 8 december 1911 angående ändrade bestämmelser rörande statsunderstöd åt kommunala mellanskolor punkt 11 e) för varje lärare, manlig eller kvinnlig, som vikarierade för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie ämneslärare, förutom det belopp, som enligt mom. b) kunde utgå, utbetalas ett statsbidrag av 800 kronor, beräknat efter läsår. Dylika bidrag av statsmedel syntes böra utgå även till vikarie för ordinarie ämneslärare, som fullgjorde värnpliktstjänst, ävensom till vikarie för extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring under dennes tjänstledighet av nyssnämnda anledning.

Överstyrelsen ville vidare frambålla önskvärdheten därav, att uttrycklig bestämmelse meddelades därom att, då lärare vid kommunal mellanskola av nu ifrågavarande anledning vore tjänstledig, statsbidrag skulle oavkortat utgå såväl till skolan som till läraren. Dock syntes i det fall, då dylik lärares undervisning icke kunnat uppehållas genom vikarie, det bidrag till vikaries avlöning, som den tjänstledige läraren fått avstå, böra åtminstone till någon del återbäras till statsverket, vars bidrag till lärarens lön kunde uppskattas till ungefär två tredjedelar av densamma. Detta syntes lämpligast kunna ske därigenom, att av de till skolan utgående statsunderstöd och statsbidrag avdroges ett belopp, motsvarande två tredjedelar av det avdrag, som den tjänstledige läraren finge vidkännas.

För en ungefärlig beräkning av de kostnader, som det föreliggande förslaget skulle åsamka statsverket, hade överstyrelsen lagt till grund tillgängliga uppgifter rörande värnpliktiga lärare vid kommunala mellanskolor den 1 november 1912. Enligt dessa uppgifter var antalet dylika lärare följande.

Lärare vid de kommunala mellanskolorna, vilka voro i tjänst den 1 november 1912, fördelade i åldersklasser med hänsyn till dåvarande värnpliktsskyldighet.

Födelseår.	Rektorer.	Ordinarie lärare.	Vikarier och extra lärare.	Hela antalet.
1873	—	1	1	2
1877	1	—	—	1
1878	1	—	—	1
1879	—	1	—	1
1881	1	—	—	1
1882	1	1	—	2
1883	1	1	—	2
1884	1	1	—	2
1886	—	—	1	1
1887	—	2	—	2
1888	—	—	1	1
Summa	6	7	3	16

Överstyrelsen har vidare beräknat, att, om de till värnpliktstjänst inkallade antoges utgöra en tredjedel av hela antalet värnpliktige, ifrågasättande kostnader skulle för dessa uppgå till 500 kronor under en månad (30 dagar). Då sålunda något mera betydande belopp icke syntes vara erforderligt, ansåge överstyrelsen, att behöfliga medel kunde utgå ur förslagsanslaget till kommunala mellanskolor och att något särskilt anslag icke behövde av riksdagen anvisas för ändamålet. Överstyrelsen hemställde, att framställning i ärendet måtte avlåtas till nu pågående riksdag.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen för folkskol- och läroverksöverstyrelsernas framställningar, hava överstyrelserna tänkt sig, att de av dem ifrågasatta bestämmelserna skulle gälla all slags värnpliktstjänstgöring, således ej blott den särskilda tjänstgöring, som värnpliktig kan hava att fullgöra till rikets försvar, utan även tjänstgöring i fredstid.

Enligt överstyrelsernas förslag skulle föreskrifter, gällande såväl fredssom krigstjänstgöring, nu givas dels angående skoldistrikts eller skolstyrelses rätt till statsbidrag under lärarens frånvaro för fullgörande av värnplikt, dels angående lärarens rätt till avlöning under dylik ledighet samt, i sammanhang därmed, rörande hans rätt till ålderstillägg och pension, i den mån värnpliktstjänstgöringen kan därpå öva inflytande, dels ock angående avlöning till vikarie för sålunda ledig lärare.

Om jag bland dessa olika spørsmål får först upptaga det, som avser lärarens rätt till ålderstillägg, torde jag få erinra, hurusom genom nådig kungörelse den 4 juli 1913, i enlighet med riksdagens på Kungl. Maj:ts framställning fattade beslut, förordnats, att i alla de fall, där för civil ordinarie befattningshavare avlöningsförhöjning må äga rum efter viss tids tjänstgöring, honom icke må föras till last tid, varunder han åtnjutit ledighet för fullgörande av värnplikt. Denna föreskrift, som endast har avseende på befattningshavare i statens tjänst, saknar motsvarighet beträffande lärare vid de anstalter, om vilka nu är fråga. Därav följer alltså, att med nu gällande bestämmelser — kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 angående avlöning åt lärare vid folkskolor och småskolor, med däri vidtagna förändringar, kungl. kungörelsen den 28 juni 1907 angående anslag till högre folkskolor och kungl. kungörelsen den 8 december 1911 angående avlönings- och pensionsförhållandena för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor — en dylik lärare kan komma att genom längre eller kortare tids värnpliktstjänstgöring gå i mistning om den rätt till ålderstillägg, som eljest skulle tillkomma honom. Då emellertid samma skäl, som legat till grund för utfärdande av nyssberörda stadgande rörande civila befattningshavare, givetvis tala för att enahanda förmån be-

Departementschefen.

viljas lärarna vid ifrågavarande kommunala undervisningsanstalter, anser jag önskligt, att en bestämmelse i ännu, gällande nämnda lärarpersonal, nu kommer till stånd och att denna bestämmelse, i likhet med motsvarande föreskrift i kungörelsen den 4 juli 1913, får avse såväl fredstjänstgöring som tjänstgöring till rikets försvar.

Beträffande det föreslagna stadgandet, att värnpliktstjänstgöring icke må räknas vederbörande till last i fråga om rätt till pension från folkskollärarnas pensionsinrättning och understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt, torde böra bemärkas, att enligt gällande reglemente för folkskollärarnas pensionsinrättning — till vilken även lärarna vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor äro anslutna — avdrag vid beräkning av tjänstetid, vara rätt till pension grundas, ej må ske för tjänstledighet, som icke oavbrutet fortfarit under minst ett läsår. På grund därav torde ett stadgande av nyss angiven innebörd vara av underordnad betydelse för de lärargrupper, som äro delägare i folkskollärarnas pensionsinrättning. Någon liknande föreskrift som den nyss omnämnda återfinnes visserligen icke i reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Efter vad folkskolöverstyrelsen upplyst, är emellertid antalet värnpliktiga småskollärare helt obetydligt, vadan även för denna lärarekår spörsmålet är av obetydlig räckvidd. Då härtill kommer, att den för civila befattningshavare i allmänhet gällande pensionslagen icke innehåller någon sådan föreskrift som den av överstyrelserna nu föreslagna, torde med ordnande av denna angelägenhet, i vad den gäller ifrågavarande lärarpersonal, böra tills vidare anstå.

Vad därefter vidkommer de föreslagna stadgandena angående skoldistrikts eller skolstyrelses rätt till statsbidrag under lärarens ledighet för fullgörande av värnplikt, angående lärarens avlöning under dylik ledighet och angående avlöning till vikarie för den ledige läraren, torde jag få framhålla, att de av mig i det föregående omförmälda bestämmelser, som meddelats för civila befattningshavare genom nådiga kungörelsen den 28 augusti 1914, avse att reglera dessa befattningshavares avlöningsförhållanden endast under tjänstgöring till rikets försvar, men icke vid fullgörande av den tjänstgöring, som åligger värnpliktig för hans egen utbildning. Innan detta spörsmål i hela sin vidd kan vinna sin slutgiltiga lösning, erfordras utan tvivel en mera i detalj gående undersökning, än som under nu föreliggande förhållanden kunnat åvägbringas. Jag anser det fördensskull riktigast, att de stadganden, som nu kunna komma att meddelas rörande de kommunala lärarnas avlöning och statsbidrag därtill, få tillämplighet endast för de fall, då lärare inkallas för tjänstgöring till rikets försvar (krigstjänstgöring).

I fråga först om skoldistrikts eller skolstyrelses rätt till statsbidrag

under lärares frånvaro för krigstjänstgöring synes det stå väl tillsammans med nu gällande stadganden, att sådant bidrag utgår oavkortat, under förutsättning att undervisningen kan i vederbörlig ordning uppehållas genom vikarie. Om däremot duglig vikarie icke kan anskaffas och undervisningen till följd därav måste inställas, skulle enligt nuvarande bestämmelser skoldistriktet eller skolstyrelsen kunna gå statsbidraget förlustig. De båda överstyrelserna hava tänkt sig, att även i detta fall statsbidrag borde utgå, dock med ett i någon mån reducerat belopp. Då nämligen, enligt överstyrelsernas förslag, tjänstledig lärare, även om vikarie för honom icke kunnat anskaffas, skulle vara skyldig att avstå visst belopp av sin lön, hava överstyrelserna hemställt, att statsbidraget till skoldistriktet eller skolstyrelsen skulle i sistnämnda fall minskas med ett belopp, motsvarande så stor del av den innehållna lönen, som kan anses utgöra statsbidrag. Denna andel skulle vid folk- och småskolor utgöra för år 1914 två tredjedelar och därefter nio tiondelar samt har i fråga om högre folkskolor och kommunala mellanskolor beräknats till två tredjedelar av den innehållna lönen. Mot denna av överstyrelserna föreslagna anordning har jag icke funnit något att erinra.

Vad angår den tjänstledige lärarens avlöningsförhållanden, hava överstyrelserna hemställt, att sådan lärare måtte i förevarande avseende likställas med den, som åtnjuter ledighet på grund av sjukdom, och att detta borde gälla även för det fall, att undervisningen måst på grund av lärarens bortovaro inställas. En sådan föreskrift skulle innebära, att lärare vid folkskola, småskola eller högre folkskola skulle av sin lön avstå så mycket, som motsvarar en fjärdedel av vikariens minimiavlöning, samt att lärare vid kommunal mellanskola — även extra ordinarie och vikarierande ämneslärare — skulle av sin avlöning avstå 400 kronor för läsår räknat; därjämte skulle rektor vid kommunal mellanskola avstå 400 kronor för kalenderår av det arvode, som tillkommer honom i hans nämnda egenskap. Den sålunda angivna grundsatsen, enligt vilken befattningshavare under tjänstgöring till rikets försvar skulle i fråga om avlöningsförmåner likställas med den, som åtnjuter ledighet för sjukdom, har ock, såsom jag förut nämnt, kommit i tillämpning vid utfärdande av bestämmelser rörande civil befattningshavares avlöningsförhållanden i likartade fall (kungl. kungörelsen den 28 augusti 1914). Det synes mig därför billigt, att samma grundsats får bliva bestämmande även för de fall, om vilka nu är fråga.

Beträffande slutligen avlöningen åt vikarier under ledighet för krigstjänstgöring skulle, enligt de föreliggande förslagen, även detta spörsmål ordnas i huvudsaklig enlighet med de grunder, som gälla beträffande av-

löning till vikarie för sjukledig lärare. Vikarie för folkskollärare — ordinarie eller extra ordinarie — skulle sålunda erhålla kontant minimiavlöning efter 100 kronor för läsmånad, jämte bostad och reseersättning, och vikarie för biträdande lärare vid folkskola och för lärare vid mindre folkskola eller småskola skulle erhålla en kontant minimiavlöning av 56 kronor 25 öre för läsmånad samt därutöver likaledes bostad och reseersättning. Vikariearvode borde utgå med sistnämnda belopp även i det fall, att oexaminerad vikarie förordnats — detta i olikhet med vad som gäller rörande sjukledig lärares vikarie, som, därest han är oexaminerad, är berättigad till ersättning efter allenast 400 kronor för åtta månaders undervisning (50 kronor för månad). Vikarie för lärare vid högre folkskola skulle erhålla, förutom bostad och reseersättning, 190 resp. 180 kronor för månad, allt efter som manlig eller kvinnlig vikarie anlitas. Vid de kommunala mellanskolorna skulle vikarien äga åtnjuta enahanda belopp, som enligt gällande bestämmelser tillkommer vikarierande lärare i allmänhet, nämligen vikarierande rektor, förutom löneförmånerna som lärare vid skolan, ett särskilt arvode av 400 kronor, samt vikarierande ämneslärare respektive 1,800 och 1,600 kronor, allt efter som manlig eller kvinnlig vikarie anlitas.

Till vikariernas avlönande skulle statsbidrag utgå efter enahanda grunder som vid sjukledighet, nämligen till vikarie för tjänstledig lärare vid folkskola och småskola samt vid högre folkskola med två tredjedelar av minimiavlöningen och till vikarie för lärare vid kommunal mellanskola efter 800 kronor för år utöver det för vikarierande manlig ämneslärare i allmänhet medgivna beloppet av 200 kronor.

Med anslutning till vad sålunda föreslagits finner jag mig böra förorda, att avlöningen under krigstjänstgöring för ifrågavarande personal ordnas i enlighet med följande

Grunder för avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor under tjänstgöring till rikets försvar.

A. Folkskolor och småskolor.

1) Därest vid folkskola anställd ordinarie eller extra ordinarie lärare eller lärare, som uppehåller tillfälligtvis ledig folkskollärarybefattning, eller i vederbörlig ordning antagen biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola eller småskola, till vilkens avlöning bidrag av statsmedel utgår, är tjänstledig för fullgörande av tjänstgöring till rikets försvar, skall, med det i punkt 7) omförmälda undantag, statsbidrag till hans avlöning oavkortat utgå.

2) Lärare, som av nu nämnd anledning är hindrad att uppehålla sin tjänst, skall under ledigheten, vare sig den honom åliggande tjänstgöringen kunnat genom vikarie uppehållas eller icke, av sin lön avstå ett belopp, motsvarande en fjärdedel av det arvode, som enligt punkt 3) skall utgöra vikaries kontanta minimiavlöning.

3) Då ordinarie eller extra ordinarie folkskollärare eller lärare, som uppehåller tillfälligtvis ledig folkskollärartjänst, till vilkens avlöning bidrag av statsmedel utgår, är ledig för tjänstgöring till rikets försvar och vid folkskoleseminarium examinerad vikarie är för honom förordnad, skall vikarien för den tid, varunder hans förordnande varar, åtnjuta arvode efter minst etthundra kronor för läsmånad, varje månad beräknad till trettio dagar, samt förses med tjänlig skolan närbelägen bostad, bestående av ett rum, med vedbrand eller ock erhålla ersättning därför, beräknad efter minst sex kronor 25 öre i månaden, ävensom med belopp, som bestämmas av skoldistriktet, undfå gottgörelse för resekostnad, där sådan ifrågakommer.

4) Då biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola eller småskola, till vilkens avlöning bidrag av statsmedel utgår, är av meranämnda anledning tjänstledig och vid vederbörligt seminarium examinerad eller, enligt § 6 i kungl. kungörelsen angående lönetillskott av allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885, av folkskolinspektör prövad vikarie är förordnad, skall vikarien för den tid, varunder hans förordnande varar, åtnjuta arvode efter minst femtiosex kronor 25 öre för läsmånad, varje månad beräknad till trettio dagar, och i övrigt samma förmåner, som enligt punkt 3) tillkomma vikarie för lärare vid folkskola.

5) Till avlöande av sådan vikarie, som nu är i fråga, äger skoldistriktet att av statsmedel utbekomma ett bidrag, motsvarande två tredjedelar av vikariens kontanta minimiavlöning. Återstoden av samma avlöning skall bestridas med det belopp, som den tjänstledige läraren enligt punkt 2) har att avstå av sin lön, och i övrigt av skoldistriktet, vilket det jämväl skall åligga att förse vikarien med bostad jämte vedbrand eller ock lämna ersättning därför enligt vad i punkt 3) omförmälts, ävensom att, där så ifrågakommer, gottgöra honom resekostnad.

6) För utbekommande av statsbidrag, som i punkt 5) nämnes, må, under förutsättning att avlöning till vikarie utgått efter de i punkten 3) eller 4) bestämda grunder, hinder ej möta därav, att vikarie ej, på sätt ovan sagts, avlagt examen eller undergått prövning, därest folkskolinspektören vitsordar, att vikarien befunnits duglig samt att vederbörligen examinerad eller prövad vikarie ej kunnat erhållas. Ej heller må hinder för utbekommande av statsbidrag möta därav, att den undervisning, som sko-

lat åligga den tjänstledige läraren, blivit uppdelad på två eller flera vikarier, därest folkskolinspektören vitsordar, att dessa varit dugliga för den uppgift, som ålegat dem, och att undervisningen vid den eller de skolor, som av sådan anordning beröras, blivit i vederbörlig utsträckning och på ändamålsenligt sätt tillgodosedd.

7) Om enligt ovan bestämda grunder godkänd vikarie icke kunnat anskaffas och undervisningen av denna anledning måst inställas, skall å det statsbidrag, som skolat utgå till den tjänstledige lärarens avlöning, avdragas ett belopp, motsvarande för år 1914 två tredjedelar och för tiden därefter nio tiondelar av vad den tjänstledige läraren är skyldig att enligt punkt 2) under ledigheten avstå av sin lön.

8) Till vikarie må i de fall, varom nu är fråga, kunna antagas såväl lärare som lärarinna.

B. Högre folkskolor.

1) Därest vid högre folkskola, till vilken understöd av statsmedel utgår, anställd ordinarie eller extra ordinarie lärare i läsåmnen, vilken har en tjänstgöringsskyldighet av minst tjugufyra timmar i veckan, är tjänstledig för fullgörande av tjänstgöring till rikets försvar, skall, med det i punkt 6) omförmälda undantag, statsbidrag såväl till skolan som till lärarens avlöning oavkortat utgå.

2) Lärare, som av tjänstgöring till rikets försvar är hindrad att uppehålla sin tjänst, skall under ledigheten, vare sig den honom åliggande tjänstgöringen kunnat genom vikarie uppehållas eller icke, av sin lön avstå ett belopp, motsvarande en fjärdedel av det arvode, som enligt punkt 3) skall utgöra minimiavlöning till manlig vikarie.

3) Då sådan lärare, som här avses, är av ovan nämnd anledning tjänstledig och för anställning vid högre folkskola behörig vikarie är för honom förordnad, skall vikarien, för att statsbidrag till hans avlöning må kunna erhållas, för den tid, varunder hans förordnande varar, åtnjuta arvode, manlig lärare efter minst etthundranittio kronor och kvinnlig lärare efter minst etthundraåttio kronor för läsmånad, varje månad beräknad till trettio dagar, samt förses med tjänlig skolan närbelägen bostad, bestående av ett eller två rum, med vedbrand eller ock erhålla ersättning därför, beräknad efter minst tolv kronor 50 öre i månaden, ävensom med belopp, som bestämmas av skoldistriktet, undfå gottgörelse för resekostnad, där sådan ifrågakommer.

4) Till avlöning av vikarie, som nu är i fråga, äger skoldistriktet att av statsmedel utbekomma ett bidrag, motsvarande två tredjedelar av vikariens kontanta minimiavlöning. Återstoden av samma avlöning skall

bestridas med det belopp, som den tjänstledige läraren enligt punkt 2) har att avstå av sin lön, och i övrigt av skoldistriktet, vilket det jämväl skall åligga att förse vikarien med bostad jämte vedbrand eller ock lämna ersättning därför enligt vad i punkt 3) omförmälts, ävensom att, där så ifrågakommer, gottgöra honom resekostnad.

5) För utbekommande av statsbidrag, som i punkt 4) nämnes, må hinder ej möta därav, att vikarien ej förvärvat behörighet att antagas till lärare vid högre folkskola, därest folkskolinspektören vitsordar, att vikarien befunnits duglig samt att behörig vikarie ej kunnat erhållas. Ej heller må hinder för utbekommande av statsbidrag möta därav, att den undervisning, som skolat åligga den tjänstledige läraren, blivit uppdelad på två eller flera vikarier, därest folkskolinspektören vitsordar, att dessa varit dugliga för den uppgift, som ålegat dem, och att undervisningen vid den eller de den allmänna folkundervisningen tillhörande skolor, som av sådan anordning beröras, blivit i vederbörlig utsträckning och på ändamålsenligt sätt tillgodosedd.

6) Om enligt ovan bestämda grunder godkänd vikarie icke kunnat anskaffas och undervisningen av denna anledning måst inställas, skall å det statsbidrag, som sammanlagt skolat utgå till skolan och den tjänstledige lärarens avlöning, avdragas ett belopp, motsvarande två tredjedelar av vad den tjänstledige läraren är skyldig att enligt punkt 2) under ledigheten avstå av sin lön.

C. Kommunala mellanskolor.

1) Därest lärare vid statsunderstödd kommunal mellanskola är tjänstledig för fullgörande av tjänstgöring till rikets försvar, skall, med det i punkt 5) omförmälda undantag, statsbidrag såväl till skolan som till lärarens avlöning oavkortat utgå.

2) Beträffande ordinarie, extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring, vilken av nu nämnd anledning är hindrad att uppehålla sin tjänst, skall under tjänstledigheten i avlöningshänseende gälla vad som i nådiga kungörelsen den 8 december 1911 angående avlönings- och pensionsförhållandena för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor är stadgat beträffande ordinarie ämneslärare, som åtnjuter tjänstledighet för styrkt sjukdom.

3) Då rektor vid kommunal mellanskola är av tjänstgöring till rikets försvar hindrad att uppehålla sin tjänst, skall i fråga om hans avlöning under ledigheten gälla vad som i nyssnämnda nådiga kungörelse är stadgat beträffande rektor, som åtnjuter tjänstledighet för styrkt sjukdom.

4) Då sådan lärare, som här avses, är av nu omförmäld anledning

tjänstledig, skall till tjänstens uppehållande genom vikarie utgå statsbidrag till samma belopp, som enligt nådiga kungörelsen den 8 december 1911 angående ändrade bestämmelser rörande statsunderstöd åt kommunala mellanskolor skall utgå till lärare, som vikarierar för på grund av sjukdom tjänstledig ordinarie ämneslärare.

5) Om lämplig vikarie för ledig lärare icke kunnat erhållas och undervisningen av denna anledning måst inställas, skall det statsbidrag, som sammanlagt skolat utgå till skolan och den tjänstledige lärarens avlöning, minskas med ett belopp, motsvarande två tredjedelar av vad den tjänstledige läraren är skyldig att enligt punkten 2) eller 3) under ledigheten avstå av sin lön.

Dessa föreskrifter torde böra äga tillämpning för tiden från och med den 1 augusti 1914, intill dess annorlunda varder av Kungl. Maj:t bestämt.

På sätt tillförene medgivits beträffande avlöningsbidrag till vikarie för sjukledig lärare (riksdagens skrivelser den 14 maj 1900, nr 79 och 111), torde Kungl. Maj:t böra erhålla rätt att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från ovanberörda grunder ägt rum.

Vilka kostnader de sålunda ifrågasatta avlöningsbestämmelserna kunna komma att vid tillämpningen medföra för statsverket, lärar för närvarande icke vara möjligt att ens approximativt angiva. Så mycket är emellertid tydligt, att det endast i fråga om lärare vid folk- och småskolor kan röra sig om några avsevärda belopp — folkskolöverstyrelsen har under en mera såsom exempel gjord förutsättning kommit till en siffra av omkring 50,000 kronor för månad, vilken siffra emellertid synes mig väl hög — under det att kostnaderna beträffande lärare vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor bliva helt obetydliga.

För täckande av de statsbidrag, som skulle utgå till vikaries avlöande i sådana fall, varom nu är tal, kunde det visserligen ifrågasättas att hos riksdagen begära särskilda anslag. Lämpligare synes emellertid vara, att berörda bidrag få utgå från anslag, som redan finnas för liknande ändamål. Vad sålunda angår lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor, äro i 1914 års riksstat uppförda särskilda förslagsanslag under rubrikerna »bidrag till avlöande i vissa fall av vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola» (242,000 kronor) och »bidrag till avlöande av vikarie för lärare vid högre folkskola» (2,000 kronor). Enligt förslaget till riksstat för år 1915 skulle det förra av dessa anslag motsvaras av ett nytt anslag å 282,000 kronor under benämning

»avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor», under det att det senare anslaget skulle kvarstå med oförändrad benämning och belopp. Ehuru dessa anslag egentligen äro avsedda för gäldande av bidrag till vikarier för *sjuklediga* lärare, torde någon väsentlig erinran icke kunna göras mot att desamma få anlitas även i nu omhandlade fall. Likaledes torde bidraget till vikarie för lärare vid kommunal mellanskola, vilken inkallats för tjänstgöring till rikets försvar, kunna, på sätt läroverksöverstyrelsen föreslagit, påföras förslagsanslaget till kommunala mellanskolor (år 1914 200,000 kronor, i 1915 års statförslag 300,000 kronor).

På grund av vad jag sålunda anfört får jag härigenom hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att, i fråga om rätt till ålderstillägg för lärare vid folk- eller småskola, högre folkskola eller kommunal mellanskola, honom icke må föras till last tid, varunder han åtnjutit ledighet för fullgörande av värnplikt,

dels godkänna de av mig i det föregående förordade grunderna för avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor under tjänstgöring till rikets försvar, att gälla från och med den 1 augusti 1914, intill dess annorlunda varder av Kungl. Maj:t bestämt,

dels ock medgiva, att de i nämnda grunder omförmälda statsbidrag till avlöande av vikarie för lärare vid folk- och småskolor må utgå av förslagsanslagen: »bidrag till avlöande i vissa fall av vikarie för lärare eller lärarinna vid folkskola eller småskola» och »avlöningsbidrag till sjukvikarier för lärare vid folk- och småskolor», att enahanda bidrag till ersättning åt vikarie för lärare vid högre folkskola må utgå av förslagsanslaget: »bidrag till avlöande av vikarie för lärare vid högre folkskola» samt att motsvarande bidrag till avlöning åt vikarie för lärare vid kommunal mellanskola må utgå av förslagsanslaget: »kommunala mellanskolor», med rätt för Kungl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna därtill föranleda, meddela understöd av statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder därav, att någon avvikelse från ovanberörda grunder ägt rum.

Kungl. Maj:ts Nåd. Proposition Nr 278.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, i nåder gilla; och skulle proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Börje Knös.
